

مقایسه عناصر اطلاعاتی فیپای الکترونیکی و چاپی در کتاب‌های کودکان و نوجوانان

مریم خطیری | رضا خانی‌پور

هدف: مقایسه میزان همگونی یا ناهمگونی عناصر اطلاعاتی فیپای الکترونیکی با فیپای چاپ شده در کتاب‌های کودکان و نوجوانان.

روش‌شناسی: عناصر اطلاعاتی رکوردهای کتاب‌شناختی کتاب‌های کودکان نرم‌افزار رسا در کتابخانه ملی با عناصر اطلاعاتی فیپای چاپ شده در کتاب‌های کودکان و نوجوانان از ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ به روش پیمایشی- تطبیقی و با کمک سیاهه واری مقایسه شدند.

یافته‌ها: بیشترین میزان همگونی به ترتیب، در عنصر اطلاعاتی انواع عنوان در بخش عنوان (۹۷/۸٪)، وضعیت نشر در بخش محل نشر (۹۷٪)، مشخصات ظاهری و یادداشت در بخش شابک (۹۶٪)، فهرست تحلیلی در بخش شماره دیویی (۹۴/۶٪)، و سرشناسه در بخش نام شخص (۷۳/۸٪) مشاهده شد.

نتیجه‌گیری: میزان همگونی عناصر اطلاعاتی فیپای الکترونیکی و فیپای چاپ شده کتاب‌های کودکان به نسبت وضعیت مطلوبی دارد. ضروری است کتابخانه ملی ایران به فهرست‌نویسی کتاب‌های کودکان توجه ویژه‌ای داشته باشد. همچنین، در گروه فهرست‌نویسی کودکان، ضمن استفاده مؤثرتر از متخصصان موضوعی، لازم است به مسئله آموزش هدفمند و مستمر در این حوزه توجه بیشتری شود.

کلیدواژه‌ها

عناصر اطلاعاتی کتاب‌شناختی، فیپای الکترونیکی، کتاب‌های کودکان و نوجوانان، کتابخانه ملی ایران

مقایسه عناصر اطلاعاتی فیپای الکترونیکی و چاپی در کتاب‌های کودکان و نوجوانان

مریم خطیری^۱

رضا خانی‌پور^۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۴/۰۳

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۶/۱۴

مقدمه

کتابخانه برای کودکان و نوجوانان، پایگاه آموزشی مهمی است که به کمک اندوخته‌های کتابدار، گستره دانش آنان را افزایش می‌دهد. در کشور ما هرچند تأسیس و بنیاد کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان با کندی و کم‌میلی انجام می‌شود، به‌عنوان یک نیاز و ضرورت متناسب با شرایط زمان در مدارس کشور، نظر کارشناسان و علاقه‌مندان به تعلیم و تربیت در حوزه کتابداری را به‌خود جلب کرده است (نشاط و حری، ۱۳۸۳).

کتابخانه کودک و نوجوان در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران از زیرمجموعه‌های گروه ویژه است. منظور از گروه ویژه، افرادی هستند که علاوه بر خدمات مرسوم و متداول عمومی از خدمات خاصی نیز بهره‌مند هستند. مهم‌ترین افراد گروه ویژه، کودکان و نوجوانان و نابینایان و کم‌بینایان هستند که به فضا، تسهیلات، و تجهیزات خاصی نیاز دارند. به‌همین دلیل، کتابخانه ملی فضایی برای هر دو گروه نامبرده در نظر گرفته که حاصل آن، کتابخانه کودک و نوجوانان و کتابخانه نابینایان و کم‌بینایان است.

اوایل دهه ۱۳۶۰ با ادغام مرکز خدمات کتابداری با کتابخانه ملی و انتقال کارکنان صاحب‌نظر آن، مقدمات کتابخانه کودک و نوجوان پایه‌گذاری شد. افزایش روزافزون انتشارات کودکان و نوجوانان و روزآمدی کتابشناسی ملی، متخصصان را بر آن داشت

۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول)
mar_khatiri@yahoo.com
۲. استادیار سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
r-khanipour@nlai.ir

تا درباره شیوه سازماندهی این کتاب‌ها تصمیم‌گیری کنند. بدیهی است که دو نسخه از کتاب‌های کودکان و نوجوانان نیز مانند سایر آثار منتشر شده در ایران از طریق قانون واسپاری به کتابخانه ملی می‌رسید و مثل سایر منابع در کتابشناسی ملی ایران منعکس می‌شد؛ فهرست‌نویسی و رده‌بندی این کتب بر مبنای ضوابط جدید و طبق موازین بین‌المللی نخستین بار در کتابشناسی ملی ایران، نیمه دوم سال ۱۳۶۲ به چاپ رسید (بابازاده، ۱۳۸۷).

فهرست‌نویسی در کتابخانه‌ها از فعالیت‌های زمان‌بر و نیازمند کارکنان متخصص است و البته حذف این فرایند یا کاهش حجم آن می‌تواند بسیار مفید باشد. برای دستیابی به هدف اخیر، رانگاناتان فرایند فهرست‌نویسی پیش از انتشار را پیشنهاد می‌کند. از مزایای فهرست‌نویسی پیش از انتشار می‌توان به این نکته‌ها اشاره کرد: کاهش هزینه‌های فهرست‌نویسی در سطح کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، یکدستی اطلاعات کتاب‌شناختی موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی فهرست کتابخانه‌ها و انتشار سریع‌تر خبر آن در سطح شبکه‌های ملی، یکسان‌سازی فهرست‌نویسی کتاب در کتابخانه‌های مختلف در سطح کشور، و ارائه اطلاعات کتاب‌شناختی کتب منتشر شده بر اساس استانداردهای بین‌المللی که کتابخانه ملی تعریف و بومی‌سازی کرده است (مداحی، ۱۳۹۰).

بخش فهرست‌نویسی اداره کل پردازش و سازماندهی کتابخانه ملی، بازبینی‌هایی را بر کتاب و متن فیزیکی آن انجام می‌دهد. در این مرحله، اگر ناشر در کتاب تغییراتی همچون قیمت یا تعداد صفحات آن داده باشد یا فهرست‌نویس اشتباهی را انجام داده باشد، کتابخانه ملی آنها را در بانک کتاب‌شناختی خود اصلاح می‌کند. از آنجا که فهرست‌نویسی پیش از انتشار با هدف همگونی در فهرست‌نویسی، جلوگیری از انجام کار تکراری، افزایش سرعت بازیابی منابع در کتابخانه، صرفه‌جویی در هزینه، اطمینان از صحت و درستی کار و... انجام می‌شود، باید دقت کافی مبذول شود تا عناصر اطلاعاتی به‌درستی در کتاب‌ها چاپ شود. چنین امری مستلزم این است که در مرحله نخست، ناشر اطلاعات درست و مستند را برای فهرست‌نویسی ارائه دهد و در مرحله بعدی، فهرست‌نویس با دقت و به‌درستی، کار تهیه فهرست‌نویسی پیش از انتشار را انجام دهد و در آخرین مرحله، ناشر فرم اطلاعات پیش از انتشار را با دقت در کتاب نوشته باشد (ربیعی، ۱۳۸۹).

برخی ناشران بر اساس فیزیکی ارائه‌شده کتابخانه ملی عمل نمی‌کنند. بعضی نیز به‌دلایلی از جمله سرعت انجام کار، محدود نشدن به کاغذبازی سازمانی، و

وابسته‌نبودن به کتابخانه ملی، فیپای جعلی منتشر می‌کنند؛ یعنی خود ناشر برای کتابش فیپا صادر می‌کند. چون اطلاعات فیپای جعلی در سامانه کتابشناسی ملی وارد نمی‌شود و نمی‌توان بازبینی کتاب‌شناختی اطلاعات آنها را به‌درستی انجام داد، از دایره گردش اطلاعات الکترونیکی و مزایای بهره‌وری از سازماندهی، سرعت، و جامعیت و مانعیت اطلاعات خارج می‌شوند.

سازماندهی و فهرست‌نویسی پیش از انتشار به‌ویژه، به‌شکل غیرحضور و الکترونیکی، به کتابداران و فهرست‌نویسان در کشور کمک بسیار می‌کند تا بتوانند منابع خود را با صرفه‌جویی در زمان، مکان، و هزینه همراه با جامعیت، مانعیت، و دقت سازماندهی کنند. در همین راستا، بهره‌گیری از پایگاه کتابشناسی کتابخانه ملی و به‌خصوص فیپا، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. بنابراین، پژوهش‌هایی درباره انواع فهرست‌نویسی در کتابخانه ملی، بررسی ارتقای کیفی، دقت، و صحت فراداده‌های کتاب‌شناختی کتابخانه ملی ضروری به‌نظر می‌رسد.

سؤال اصلی مطرح در پژوهش حاضر این است که میزان همگونی و ناهمگونی عناصر اطلاعاتی (سرشناسه، عنوان، وضعیت نشر، مشخصات ظاهری و یادداشت، موضوع، شماره رده‌بندی دیویی، و شناسه افزوده) فیپای الکترونیکی با فیپای چاپ‌شده در کتاب‌های کودکان و نوجوانان در کتابخانه ملی طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ به چه میزانی است.

تاکنون پژوهشی با عنوان فیپای الکترونیکی کتاب‌های کودکان انجام نشده؛ اما با موضوع "فهرست‌نویسی" و "فهرست‌نویسی پیش از انتشار" پژوهش‌های زیادی انجام شده است. بزرگی (۱۳۷۷) با بررسی میزان سازگاری عنوان‌ها و موضوع‌های کتاب‌های فارسی نشان داد اطلاعات فهرست‌برگه‌های کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ شامل عنوان و موضوع‌های داده‌شده به کتاب، ۷۳ درصد همگونی داشتند و کمترین همگونی به رده ادبیات و بیشترین به کلیات تعلق داشته است.

نشاط (۱۳۸۱) در پژوهشی میزان همگونی فهرست‌نویسی منابع ایران‌شناسی کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز پژوهشی تهران را با کتابخانه ملی ایران بررسی کرد و نشان داد به‌لحاظ موضوعی در ۷۵ درصد کتابخانه‌ها مابین ۶۰ تا ۸۵ درصد ناهمگونی مشاهده شده است. بیشترین ناهمگونی موضوعی به حوزه فلسفه تعلق گرفت. به‌لحاظ ناهمگونی، رده‌بندی با ۷۲/۳ درصد در رتبه نخست و موضوع با ۷۱ درصد در رتبه دوم قرار گرفت.

عزیزیان (۱۳۸۳) در پژوهشی همگونی عناصر اطلاعاتی را در فهرست‌نویسی پیش از انتشار در کتابخانه ملی بین سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۸۰ بررسی کرده است. یافته‌ها نشان داد میانگین همگونی در ۱۰ حوزه دانش بشری در سرشناسه به‌طور متوسط ۸۴/۵ درصد، عنوان ۸۵ درصد، موضوع به‌طور متوسط ۶۸ درصد، و رده‌بندی کنگره و دیویی ۸۴/۷ درصد بوده است.

داریوش نیاکان و جان‌محمدی (۱۳۸۷) در پژوهشی میزان صحت شماره‌های رده‌بندی کنگره را در فیپای کتاب‌های فارسی منتشرشده سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۴ موجود در کتابخانه دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که از ۱۵۵ عنوان کتاب فارسی بررسی‌شده، شماره رده‌بندی کنگره در ۲۸ عنوان (۱۸ درصد) از کتاب‌هایی که فیپا داشتند اشتباه بوده است.

محفوظی (۱۳۸۸) نیز وضعیت فهرست‌نویسی و رده‌بندی کتاب‌های عربی کتابخانه ملی را در بازه زمانی ۱۳۸۰-۱۳۸۶ مطالعه کرده است. وی با بررسی بخش تحلیلی و شماره رده‌بندی کتابخانه کنگره در ۳۰۰ فهرست‌برگه کتاب‌های عربی کتابخانه ملی از پایگاه کتابشناسی ملی (لوح فشرده) مشخص کرد ۸۳/۷۶ درصد مواقع به‌درستی انجام شده و در ۱۶/۲۴ درصد به‌درستی انجام نشده است. در این میان، رده‌بندی با بیشترین درصد صحت (۸۶/۲۵) و کمترین درصد خطا (۱۳/۷۳) و فهرست‌نویسی تحلیلی با کمترین درصد صحت (۸۱/۲۸) و بیشترین درصد خطا (۱۸/۷۲) قرار دارد. درنهایت، وضعیت فهرست‌نویسی و رده‌بندی کتاب‌های عربی کتابخانه ملی در سطح مطلوبی ارزیابی شده است.

ربیعی (۱۳۸۹) با نگاهی دیگر، عناصر اطلاعاتی را در پیشینه‌های فهرست‌نویسی پیش از انتشار (فیپا) و فهرست‌نویسی پس از انتشار (فایپا) کتابخانه ملی ایران مطالعه کرده است. ۱۲۵۹۳۹ رکورد جامعه آماری پژوهش بود که در بانک اطلاعات کتاب‌شناختی کتابخانه ملی (برنامه رسا) ذخیره شده است. بیشترین ناهمگونی کلی در سرشناسه مربوط به حوزه علوم محض (۷/۱ درصد) و کمترین ناهمگونی کلی مربوط به حوزه تاریخ و جغرافیا (۱/۱ درصد) بود. بیشترین میزان همگونی، در عنصر اطلاعاتی سرشناسه مربوط به حوزه تاریخ و جغرافیا (۹۸/۹ درصد) بود. در مجموع، در ۱۰ حوزه دانش بشری، ناهمگونی در جزء نام شخص (۲/۲ درصد)، عنوان (۹ درصد)، و تالگان (۷ درصد) بود و عنصر سرشناسه در ۱۰ حوزه دانش بشری از ۹۶/۲ درصد همگونی داشته است.

خانسفید (۱۳۹۱) در مطالعه خود عناصر اطلاعاتی فیپای الکترونیکی را با فیپای

چاپ‌شده در صفحه حقوق کتاب‌های منتشرشده فارسی از ابتدا تا ۱۳۹۰ در کتابخانه ملی ایران مقایسه کرد. یافته‌ها نشان داد بیشترین همگونی در بخش توصیفی، مربوط به عنصر سرشناسه (۱۰۰ درصد) در دو حوزه فلسفه - روان‌شناسی و هنر است. عنصر عنوان با ۹۹ درصد همگونی در بیشتر حوزه‌ها و وضعیت نشر بالای ۹۰ درصد در کل حوزه‌ها همگونی داشته‌اند. در بخش تحلیلی، بیشترین همگونی به‌ترتیب، در عنصر رده‌بندی با ۱۰۰ درصد در رده کلیات و فلسفه، موضوع با ۹۸/۲ درصد در رده دین و ادبیات، و شناسه افزوده با ۷۰ درصد در رده کلیات بوده است. بنابراین، میزان همگونی در سرشناسه و عنوان، بیشترین و در شناسه افزوده، کمترین بوده است. از مجموع ۱۲۱۹ رکورد که به‌طور تصادفی بررسی شد ۲۱۹ عدد فیپاهای جعلی مندرج در کتاب‌هاست که به‌طور کلی برای فهرست‌نویسی پیش از انتشار اقدامی نکرده‌اند. شین^۱ (۲۰۰۳) نیز کیفیت پیشینه‌های فهرست‌نویسی شده گره‌ای را در پایگاه‌های مشترک مطالعه کرده است. در این پژوهش، کیفیت این پیشینه‌ها در OCLC با ارزیابی پیشینه‌ها از نظر اشتباهات مکرر بررسی و با رکوردهای زبان چینی مقایسه شده است تا تعداد و نوع خطاها مشخص شود. درنهایت، وی پیشنهادی درخصوص جلوگیری از این اشتباهات ارائه کرده است.

عبدالمناف و عبدالرحمان^۲ (۲۰۰۶) در پژوهش خود کیفیت رکوردهای فیپا در کتابخانه ملی مالزی را بررسی و بیان کردند هدف، مقایسه رکوردهای فیپا در کتابخانه ملی مالزی با سایر رکوردها در پایگاه "فهرست عمومی دستیابی پیوسته"^۳ است. یافته‌ها نشان داد کتابخانه‌هایی که از رکوردهای فیپا در کتابخانه ملی مالزی استفاده می‌کنند در نسخه‌برداری از رکوردهای فهرست‌نویسی شده نباید بر صد درصد اطلاعات رکوردها اعتماد کنند.

روش شناسی

پژوهش حاضر، به‌روش پیمایشی- تطبیقی روی ۱۷۱۲۳ رکورد فیپا انجام شده که با جستجو در فهرست پیوسته کتابخانه ملی ایران (رسا) به‌دست آمده است. با استفاده از روش نمونه‌گیری مورگان، ۳۷۷ رکورد به‌دست آمد که با نمونه‌گیری ساده (تصادفی) انتخاب شده بود. با توجه به تنوع ۱۰ رشته موضوعی دانش بشری برپایه رده‌بندی دهدهی دیویی، نتیجه‌گیری آماری با محدودیت مواجه می‌شد؛ بنابراین با نظر متخصصان حوزه آمار و احتمالات، نمونه پژوهش به ۵۰۰ رکورد افزایش یافت. ذکر این مطلب ضروری است که برای مقایسه رکوردهای فیپا با فهرست موجود در

1. Shin
2. Abd Manaf & Abdual Rahman
3. Online Public Access Catalog (OPAC)

صفحه حقوقی کتاب‌ها، به مجموعه کتاب‌های موجود مراجعه شد. در این میان، ۱۳ کتاب با فهرست‌نویسی جعلی وجود داشت که بازپایی و به‌طور جداگانه بررسی شد. برای گردآوری اطلاعات، از سیاهه واری پژوهشگر ساخته‌ای استفاده شد که براساس برخی عناصر اطلاعاتی فهرست‌نویسی تدوین شده بود. در مرحله بعد، با استفاده از فهرست رسا، رکوردهای فیپا با اطلاعات کتاب‌های موجود مقایسه و میزان همگونی و ناهمگونی اطلاعات در این مرحله مشخص شد. درنهایت، کتاب‌هایی که عادی^۱ یا فایا بودند از مجموعه خارج شدند. به‌عبارتی، رکوردهایی که اصلاحات روی آنها انجام شده است از جامعه آماری حذف شده‌اند؛ بنابراین رکوردهایی در این پژوهش بررسی شد که هنوز به‌صورت فیپای الکترونیکی بدون تصحیح هستند و اصلاحات بعد از چاپ کتاب روی آنها انجام نشده است.

یافته‌ها

میزان انطباق و همگونی عناصر اطلاعاتی سرشناسه (نام شخص و عنوان)، عنوان (عنوان، عنوان فرعی، عنوان گسترده، و عنوان اصلی)، وضعیت نشر (محل نشر، ناشر، و سال نشر)، مشخصات ظاهری و یادداشت (صفحه‌شمار؛ مصور؛ جدول؛ قطع؛ شابک؛ بها؛ فروست؛ و گروه سنی الف، ب، ج، و د)، و فهرست تحلیلی (موضوع اول، شماره دیویی، نشانه مؤلف، و شناسه افزوده نام شخص و تنالگان) در فیپای الکترونیکی با فیپای چاپ‌شده در کتاب‌های کودکان و نوجوانان، به‌تفکیک در جدول‌های ۱ تا ۵ آورده شده است.

جدول ۱. میزان همگونی عناصر اطلاعاتی سرشناسه

جمع کل		عنوان		نام شخص		عنصر / شرح
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۰۰	۵۰۰	۴/۴	۲۲	۷۳/۸	۳۶۹	همگونی
		۰/۸	۴	۲۱	۱۰۵	ناهمگونی

مطابق جدول ۱، میزان همگونی سرشناسه نام شخص ۷۳/۸ درصد و سرشناسه عنوان ۴/۴ درصد بوده است.

جدول ۲. میزان همگونی عناصر اطلاعاتی انواع عنوان

۱. کتاب‌های منتشرشده‌ای که قبلاً در کتابشناسی ملی برایشان فیپا صادر نشده است.

عنوان اصلی (کتاب ترجمه)	عنوان گسترده		عنوان فرعی		عنوان		عناصر شرح	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۲۳	۱۱۵	۱/۲	۶	۱۹	۹۵	۹۷/۸	۴۸۹	همگونی
۵/۶	۲۸	۰/۶	۳	۴/۴	۲۲	۲/۲	۱۱	ناهمگونی
۷۱/۴	۳۵۷	۹۸/۲	۴۹۱	۷۶/۶	۳۸۳	۰	۰	بدون عنصر
۱۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۵۰۰	جمع

جدول ۲ نشان می‌دهد بیشترین و کمترین میزان همگونی به ترتیب مربوط به عنوان (۹۷/۸ درصد) و عنوان گسترده (۱/۲ درصد) بوده است.

جدول ۳. میزان همگونی عناصر اطلاعاتی نشر

سال انتشار	ناشر		محل نشر		عناصر شرح	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۹۶/۸	۴۸۴	۸۲/۴	۴۱۲	۹۷	۴۸۵	همگونی
۳/۲	۱۶	۱۷/۶	۸۸	۳	۱۵	ناهمگونی
۱۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۵۰۰	۱۰۰	۵۰۰	جمع

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود بیشترین میزان همگونی در عنصر محل نشر (۹۷ درصد)، ناشر (۸۲/۴ درصد)، و سال انتشار (۹۶/۸ درصد) وجود داشت و بیشترین میزان ناهمگونی نیز مربوط به ناشر (۱۷/۶ درصد) بود.

جدول ۴. میزان همگونی عناصر اطلاعاتی مشخصات ظاهری و یادداشت

بدون عنصر	ناهمگونی		همگونی		عناصر شرح	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰	۰	۳۱/۲	۱۵۶	۶۸/۸	۳۴۴	صفحه‌شمار
۵/۴	۲۷	۸/۴	۴۲	۸۶/۲	۴۳۱	مصور
۸۹/۶	۴۴۸	۰/۴	۲	۱۰	۵۰	جدول
۷۱/۲	۳۵۶	۲۰/۶	۱۰۳	۸/۲	۴۱	قطع
۰	۰	۴	۲۰	۹۶	۴۸۰	شابک
۰	۰	۷۷/۶	۳۸۸	۲۲/۴	۱۱۲	قیمت
۵۵/۴	۲۷۷	۸/۶	۴۳	۳۶	۱۸۰	فروست
۲۲	۱۱۰	۹/۸	۴۹	۶۸/۲	۳۴۱	گروه سنی (الف، ب، ج، و د)

مطابق جدول ۴، بیشترین میزان همگونی مشخصات ظاهری و یادداشت مربوط

به عنصر شابک (۹۶ درصد) بود و کمترین به عنصر قطع کتاب (۸/۲ درصد) تعلق داشت.

جدول ۵. میزان همگونی عناصر اطلاعاتی فهرست تحلیلی

بدون عنصر		ناهمگونی		همگونی		شرح عنصر
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰	۰	۲۱	۱۰۵	۷۹	۳۹۵	موضوع اول
۰	۰	۵/۴	۲۷	۹۴/۶	۴۷۳	شماره دیویی
۴	۲۰	۳۷/۸	۱۸۹	۵۸/۲	۲۹۱	نشانه مؤلف
۱۰/۶	۵۳	۳۵	۱۷۵	۵۴/۴	۲۷۲	نام شخص
۸۹/۲	۴۴۶	۶/۴	۳۲	۴/۴	۲۲	شناسه افزوده تنالگان

داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد در میان عناصر اطلاعاتی فهرست تحلیلی، شماره دیویی با ۹۴/۶ درصد بیشترین میزان همگونی و شناسه افزوده تنالگان کمترین میزان (۴/۴ درصد) را دارد.

نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان داد در عنصر اطلاعاتی سرشناسه، میزان همگونی نام شخص (با ۳۶۹ فراوانی) ۷۳/۸ درصد و عنوان (با ۲۲ فراوانی) ۴/۴ درصد بوده است. در پژوهش عزیزیان (۱۳۸۳)، میزان همگونی در عنصر اطلاعاتی سرشناسه نام شخص ۸۴/۵ درصد مشاهده شد که هم‌خوانی نتایج آن را با پژوهش حاضر نشان می‌دهد. همچنین، در پژوهش خانسفید (۱۳۹۱) در عنصر نام شخص ۸۹ درصد و در سرشناسه عنوان ۸/۴ درصد همگونی وجود داشت که با نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر تا حدودی هم‌خوانی دارد. در عنصر اطلاعاتی عنوان و انواع آن نیز بیشترین میزان همگونی مربوط به عنوان (۹۷/۸ درصد) است.

در ناحیه وضعیت نشر بیشترین همگونی مربوط به محل نشر (۹۷ درصد) است و در بخش مشخصات ظاهری و یادداشت بیشترین همگونی در عنصر شابک (۹۶ درصد) مشاهده شد که با نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش خانسفید (۱۳۹۱) که میزان همگونی بالای ۹۰ درصد در کل حوزه‌ها را نشان می‌داد تاحدودی هم‌خوانی دارد. در عناصر اطلاعاتی فهرست تحلیلی (موضوع اول، شماره دیویی، و شناسه‌های

افزوده) بیشترین همگونی مربوط به شماره دیوبی (۹۴/۶ درصد) است. همان‌گونه که در پژوهش‌های پیشین بر ضرورت یکدستی و همگونی فهرست‌نویسی تأکید کرده‌اند (بزرگی، ۱۳۷۷؛ نشاط، ۱۳۸۱؛ عزیزیان، ۱۳۸۳؛ محفوظی، ۱۳۸۸؛ ربیعی، ۱۳۸۹؛ خانسفید، ۱۳۹۱)، یافته‌های پژوهش حاضر نیز به لزوم یکدست‌سازی و همگونی عناصر اطلاعاتی در کتابخانه تأکید دارد.

یافته‌های پژوهش داریوش نیاکان و جان‌محمدی (۱۳۸۷) مؤید این نکته است که شماره رده‌بندی کنگره در ۲۸ عنوان (۱۸ درصد) از کتاب‌هایی که فیفا دارند اشتباه است که با نتایج پژوهش حاضر هم‌خوانی ندارد.

در پژوهش حاضر به دلیل اینکه تعداد فیپاهای جعلی در کتاب‌های کودکان بسیار کم بود، به این موضوع کمتر توجه شد. یافته‌ها نشان داد از مجموع ۵۰۰ رکورد بررسی شده، ۱۳ منبع (۲/۶ درصد) با فهرست‌نویسی جعلی وجود داشت؛ در حالی که در پژوهش خانسفید (۱۳۹۱) از مجموع ۱۲۱۹ منبع بررسی شده، ۲۱۹ منبع (۱۸ درصد) فهرست‌نویسی جعلی دیده شده است. در کتاب‌های کودکان به‌طور معناداری فیپای انجام‌شده درست و میزان فیپای جعلی ناچیز بوده است.

در کتابخانه ملی ایران که امروزه نهاد مرجع و راهنما برای فهرست‌نویسی و رده‌بندی کتاب‌های منتشرشده ناشران است به فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع از جمله کتاب‌های کودکان توجه چندانی نشده است. به نظر می‌رسد با توجه به نقش و جایگاه کتابخانه ملی و مرجعیت آن در حوزه‌های مستندسازی و فهرست‌نویسی، در بخش کتاب‌های کودکان، این نقش به‌مراتب کم‌رنگ‌تر از دیگر کتاب‌هاست. بنابراین، باید در این زمینه، طرحی نو اندیشید و با استفاده از تمامی ظرفیت‌های داخلی و خارج از سازمان به این حوزه کمک بیشتری کرد. این کار با ارتقای دانش متخصصان کتابخانه ملی، آموزش هدفمند و مستمر، مشارکت متخصصان خارج از سازمان در زمینه‌های ساخت و مستندسازی موضوعات حوزه کودکان، همکاری هدفمند و مشخص و مستمر با نهادهای ذی‌ربط، دیدارهای بین‌المللی تخصصی و... ممکن و میسر خواهد بود. با بررسی سوابق کتابخانه ملی ایران در فهرست‌نویسی و رده‌بندی منابع از جمله کتاب‌های کودکان و نیز بهبود وضعیت فعلی، نکات زیر پیشنهاد می‌شود:

- از آنجاکه فهرست‌نویسان اداره کل پردازش کتابخانه ملی در تمام دانش بشری تخصص موضوعی ندارند، پیشنهاد می‌شود در گروه فهرست‌نویسی کودک از فهرست‌نویسان متخصص و باتجربه‌تر استفاده شود؛
- کتابخانه ملی می‌تواند با برگزاری جلسات بحث و گفتگو درباره آخرین تحولات

- فهرست‌نویسی در سطح بین‌المللی، از طریق برگزاری کلاس‌های آموزش حین خدمت و آشناکردن فهرست‌نویسان با آخرین فناوری‌های جدید، فهرست‌نویسی کتاب‌ها را به‌لحاظ کیفی ارتقا دهد؛
- ناشران تخصصی کتاب‌های کودک از کتابداران فهرست‌نویس برای ایجاد فیپای الکترونیکی ناشر^۱ کمک بگیرند که این امر برای کتابداران ایجاد اشتغال می‌کند. در ضمن، فهرست‌نویسی سرعت و دقت بیشتری پیدا می‌کند و صحت اطلاعات کتابشناسی بیشتر می‌شود. همچنین، وظیفه نظارتی کتابخانه ملی در فیپا پررنگ‌تر می‌شود؛
 - توجه به ادبیات کودکان و موضوعات مرتبط با آن در آموزش‌های حین خدمت در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران؛
 - برگزاری نشست‌های تخصصی - فصلی برای تبادل دانش و تجربیات در حوزه کتاب کودک با شرکت ناشران، کتابداران کتابخانه ملی، و نهادهای مرتبط مانند شورای کتاب کودک و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان؛
 - فراهم‌آوری بسترهای تشویقی مثل بازاریابی کتب کودکان برای ناشران از جانب کتابخانه ملی ایران که به اقتصاد کتاب نیز کمک فراوانی می‌کند؛
 - جلوگیری از جعل فیپا و برخورد قاطع قانونی سازمان اسناد و کتابخانه ملی با متخلفان؛
 - اطلاع‌رسانی همگانی درباره اهمیت و منفعت فیپا و تبلیغ آن در رسانه‌های جمعی؛
 - تشویق ناشران به مشارکت در حوزه تصحیح موضوعات مرتبط با کتاب‌های کودکان به‌مدد پدیدآورندگان این آثار و کمک به مستندسازی موضوعات این حوزه؛
 - تعامل فهرست‌نویسان گروه کودک با انجمن‌ها و گروه‌های فعال در حوزه کودکان و نوجوانان؛
 - آموزش ناشران درباره اهمیت فیپا، صرفه‌جویی حاصل از آن برای کتابخانه‌ها، و اینکه کتاب‌هایی که فیپا دارند برای کتابخانه‌ها ارزشمندترند.

کتاب ماه کلیات، ۱۲ (۱)، ۷۸-۸۱.

- بزرگی، اشرف‌السادات (۱۳۷۷). بررسی میزان سازگاری عنوانها و موضوع‌های کتاب‌های فارسی منتشرشده در ایران در فاصله سال‌های ۱۳۶۵ - ۱۳۷۵. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- خانسفید، مرضیه (۱۳۹۱). مقایسه عناصر اطلاعاتی فیپای الکترونیکی با فیپای چاپ‌شده در صفحه حقوق کتاب در کتاب‌های منتشرشده فارسی از ابتدا تا ۱۳۹۰ در کتابخانه ملی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.
- داریوش نیاکان، لادن؛ جان‌محمدی، مریم (۱۳۸۷). بررسی میزان صحت شماره‌های رده کنگره در فیپای کتاب‌های فارسی منتشره سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۴ موجود در کتابخانه دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۲ (۴۷)، ۹۳-۱۱۲.
- ربیع، محبوبه (۱۳۸۹). مقایسه عناصر اطلاعاتی در پیشینه‌های فهرست‌نویسی پیش از انتشار (فیپا) و فهرست‌نویسی بعد از انتشار (فاپا) کتابخانه ملی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- عزیزیان، نرگس‌خاتون (۱۳۸۳). بررسی میزان همگونی عناصر اطلاعاتی در فهرست‌نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی ایران بین سال‌های ۱۳۷۷-۱۳۸۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- محموظی، مصطفی (۱۳۸۸). بررسی کیفیت فهرست‌نویسی تحلیلی و رده‌بندی کتاب‌های عربی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران در طول سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۶. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
- مداحی، فریده (۱۳۹۰). برخی کاستی‌های فهرست‌نویسی پیش از انتشار (فیپا). کتاب ماه کلیات، ۱۴ (۹)، ۱۰۰-۱۰۳.
- نشاط، نرگس (۱۳۸۱). میزان همگونی فهرست‌نویسی منابع ایران‌شناسی کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز پژوهشی تهران با کتابخانه ملی ایران. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- نشاط، نرگس؛ حری، عباس (۱۳۸۳). کتابخانه‌های آموزشی در مدرسه کتابخانه‌مدار. تهران: شبکه کتاب.

Abd Manaf, Z., & Abdul Rahman, R. (2006). Examining the quality of National Library of Malaysia (NLM) Cataloguing In Publication (CIP) records. *Library Review*, 55 (6), 363-373.

Shin, H. (2003). Quality of Korean cataloging records in shared databases.

Cataloging & Classification Quarterly, 36 (1), 55-90.

استناد به این مقاله:

خطیری، مریم؛ خانی‌پور، رضا (۱۳۹۷). مقایسه عناصر اطلاعاتی فیزیکی الکترونیکی و چاپی در کتاب‌های کودکان و نوجوانان. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۹ (۳)، ۲۲۳-۲۳۵.